

СТАНОВИЩЕ

от проф. дпн Румен Иванов Стаматов –
Пловдивски университет „Паисий Хилендарски”

на дисертационен труд за присъждане на образователната и научната степен
„доктор”

в област на висше образование: 3. Социални, стопански и правни науки;
професионално направление 3.2. Психология

докторска програма: Педагогическа и възрастова психология

автор: **Ина Илианова Карова**

тема: **„ ПСИХИЧНО БЛАГОПОЛУЧИЕ И СМИСЪЛ НА ЖИВОТА В ПРЕХОДА
КЪМ ЗРЕЛОСТТА”**

1.Общо описание на представените материали

По избор от научното жури съм определен за негов член по процедурата за защита на дисертационен труд на тема **„ ПСИХИЧНО БЛАГОПОЛУЧИЕ И СМИСЪЛ НА ЖИВОТА В ПРЕХОДА КЪМ ЗРЕЛОСТТА”** за придобиване на образователната и научна степен „доктор” в област на висше образование 3. Социални, стопански и правни науки, професионално направление 3.2. Психология, докторска програма: Педагогическа и възрастова психология. Автор на дисертационния труд е Ина Илианова Карова – докторант към катедра „Психология” към Педагогически факултет на Пловдивски университет „Паисий Хилендарски“. Представеният от Ина Илианова Карова комплект материали е на хартиен носител и е в съответствие с изискванията на ЗРАСРБ, Правилника за приложението му и Правилника за развитие на академичния състав на ПУ. Той включва всички необходими документи. Докторантката е приложила и съответните публикации.

2. Актуалност на тематиката и целесъобразност на поставените цели и задачи.

Представеното дисертационно изследване е посветено на отношенията между търсене на смисъл в живота и благополучието в контекста на изграждащата се идентичност и структура на аза в прехода към зрелостта. С това се очертава и основното предизвикателство, което продължава дебатите между позитивната и екзистенциалната психология върху влиянията на тези два конструкта при осмислянето на добрия живот в хоризонта на развитието. Дисертационното изследване се опитва емпирично да очертае отношенията

между тези два конструкта, чрез разполагането им в интерперсонален контекст, което вече е залог за едно по-различно разбиране за тяхното присъствие в развитието на аза.

3. Познаване на проблема

Докторантката се опитва обосновано да постигне целта на дисертационното изследване, както и преследваните задачи със съответните методи на теоретичното и емпиричното изследване. Теоретичният анализ е насочен към осмисляне на основните конструкти на изследването – смисъл на живота, благополучие, структура на аза и идентичността и интерперсоналните отношения. Предложеният анализ е в контекста на основните идеи и теории, конструиращи изследователските полета на позитивната и екзистенциалната психология. Анализите на благополучието и смъсъла са обвързани с темата за персонално развитие в прехода към зрелостта. Анализите на тези конструкти са задълбочени и са поставени в контекста на развитие на аз-концепцията, тематизирана чрез опозициите на различни суб-азове и техните отстояния спрямо ядрото на самия аз. Също така структурата на аза е разгледа и в контекста на отношенията аз-другия, което полага разгръщането на аза и отношението на аза към самия себе си в контекст, който трансцендира аза по посока на другия. Това придава кохерентност на цялостния анализ, очертава рамката на емпиричното изследване и формулирането на хипотезите.

Считам за особено интересни опитите за осмисляне на отношенията между междуличностните отношения, търсенето на смисъл, самообогатяването и благополучието, и техните влияния върху кохерентността на аза.

4. Методика на изследването

Методиката отразява основния замисъл на изследването и на концептуалното му осмисляне. Емпиричното изследване е проведено чрез следните инструменти:

-Скала за самообогатяване (Стаматов, 2014) изследва степента на обогатяване на личността при взаимодействието ѝ с околните.

-Адаптиран инструмент за изследване на личността на С. Хартър и А. Монсор (Harter & Monsour, 1992) представлява графичен самодоклад на личностен портрет чрез посочване на личностни характеристики в няколко стъпки.

- Скала „Цел в живота“ (PIL, Purpose in Life, Crumbaugh & Maholick, 1969) изследва волята за смисъл на личността според концепцията на Виктор Франкъл

-Скала за положителните и негативните афекти (PANAS, Positive and Negative Affect Schedule; Watson, Clark, & Tellegen, 1988) изследва силата на положителните и негативните афекти, които личността е преживяла за определен период от време.

-Скала за удовлетворение от живота (SWLS, Satisfaction With Life Scale, Diener, E., Emmons, R. A., Larsen, R. J., & Griffin, S., 1985) измерва общото удовлетворение от живота.

-Скала за психичното благополучие на К. Риф (PWB, Psychology Well-being Scale, Ryff, C., 1989) измерва евдемоничното благополучие на личността според концепцията на Риф в шест аспекта: автономия, овладяване на средата, личностен растеж, положителни взаимоотношения с другите, смисъл в живота, приемане на себе си.

Използваните въпросници са с добри психометрични характеристики.

5. Характеристика и оценка на дисертационния труд

Дисертационният труд е с обем 216 страници в основния текст, който включва 29 таблици, 45 фигури и 5 приложения. Структурата включва увод като въведение в изследователската тема, пет глави, използвана литература и приложения. Библиографията е със 392 заглавия. Самото изследване е структурирано в две части – теоретична, която представя основните концепти, около които се изгражда изследването (първа и втора глава) и емпирична, която е представена от цели, задачи, хипотези, инструменти на изследването с подробно описание на психометричните характеристики и различните анализи, в контекста на формулираните хипотези и изводи (трета, четвърта и пета глава). Представените анализи и изводи са представителни за усилията на докторанта и подкрепят верификацията на получените резултати.

6. Приноси и значимост на разработката за науката и практиката

За оценката на едно дисертационно изследване могат да се приемат следните критерии:

-новост – собствен принос при решаването на изследователския проблем;

-научна ерудиция, изразена в обективността и коректността на представените идеи и възгледи при теоретичното разглеждане на темата и при обзора на литературните изследвания както и в подбора на методиките и анализа на емпиричните данни;

-подробно описание на методиките на изследването и на техните психометрични характеристики;

-коректно представяне на емпиричните данни като се използват статистически методи и анализи на резултатите;

-авторови приноси и препоръки, относно използването на резултатите от научните изследвания.

Приносите на Ина Илианова Карова са съдържателно обобщени и отговарят на проведеното изследване. Като цяло бих искал да отбележа следните положителни моменти:

-Установени са особености на специфични личностни профили на смисъл в живота и психично благополучие в контекста на личностното обогатяване;

-Установени са отношения и преживявания на личността спрямо усещането ѝ за личностно обогатяване;

-Установени са отношения между диференциране и консолидиране на различни суб-азове в пространството на усещане за личностно обогатяване, смисъл на живота и благополучие;

-Установени са разбирания на личността върху благополучието, които обхващат измеренията хедонистично и евдемонично благополучие;

-Установени са връзки между разгръщането на аза и отношенията с различните други;

-Критично са анализирани отношенията между благополучие, смисъл на живота и структурата на аза и отношенията с другите. Така основните персонални конструкти са поставени в контекста на една разширена перспектива - интерперсоналната, която открива възможности за емпирично изследване и пререосмисляне на отношенията между благополучие и смисъл;

-Адаптиран е метод за изследване на структурата и съдържанието на личността върху основата на подхода на С. Хартър и А. Монсор.

Считам за особено ценен приноса свързан с отбелязване на емпиричните връзки между смисъл на живот, благополучие и личностно обогатяване, което е обвързано с отношенията към другите. Така се очертава възможност за едно по-дълбоко осмисляне на техните прояви в прехода към зрелостта.

8. Преценка на публикациите по дисертационния труд

Представените публикации са 8 и са изцяло в темата на дисертационния труд.

9. Лично участие на докторанта

Ина Илианова Карова е реализирала самостоятелно цялото дисертационно изследване. Текстът, получените резултати и приноси са нейно лично дело.

10. Автореферат

Авторефератът съдържа основните постановки в дисертационния труд, резултатите и техния анализ. Считаю, че е адекватен на дисертационния труд и обективно отразява теоретичните анализи и основните резултати, представени в съдържанието на изследването.

11. Лични впечатления

Бих искал да отбележа, че Ина Илианова Карова притежава задълбочени познания в изследвана област, съчетани с отговорност и с оригинален подход към емпиричното разглеждане на темата, което обогатява разбиранията върху смисъла, благополучието и структурата на аза.

12. Препоръки за бъдещо използване

Предлагам основния текст на дисертацията да се разшири, като се наблегне върху проследяване на динамиката между тези конструкти в по-късните възрасти, когато отговорността към другите придобива различен смисъл и ценност.

Заклучение

Дисертационният труд показва, че докторантката Ина Илианова Карова притежава задълбочени познания по темата на дисертацията. Смятам, че кандидатката отговаря на условията и реда за присъждане на образователната и научната степен „доктор” по Закона за развитие на академичния състав в Република България, ППЗРАС, Правилника за развитие на академичния състав на ПУ. След изтъкнатите аргументи, както и на цялостната положителна оценка за извършеното дисертационно изследване, предлагам на научното жури да гласува положително и да присъди образователната и научна степен „доктор” на Ина Илианова Карова, за което давам и своя утвърдителен вот.

26.04. 2019 г.

Изготвил рецензията:
/проф. Румен Стаматов/